

Академик Радомир Д. Лукић

О ПОЈМУ ФИЛОЗОФИЈЕ ПРАВА

Терминологија која чини део језика — као уосталом и сам језик — слободна је. Постоје, додуше, неки прописи науке о језику, али они нису обавезни. За извесне дисциплине постоје „званичне“ терминологије, које утврђују сами њени припадници. Али ни та дисциплина није апсолутна, те има одступања и забуна.

Један од термина који није довољно утврђен је и термин *филозофија*. Овај термин се преплиће с термином *теорија* у једном од њених значења. Наиме, термин *теорија* углавном има два значења. Прво, уже, означава поглед, став, мишљење, гледиште о извесном предмету о коме има више различитих гледишта. Таква је, рецимо, Дарвинова теорија еволуције за разлику од других. Друго значење је општа наука о неком предмету — нпр., теорија права.

Тиме се већ поставља питање како се разликује термин *филозофија* од термина *теорија* у праву. Према реченом, теорија права је општа наука о праву, у којој постоје различите теорије као особена гледишта о одређеним питањима права — као, рецимо, Келзенова или Дилијева теорија. Питање је шта означава термин *филозофија* права. Разуме се да он у праву означава оно исто што и ван права, уопште. Проблем настаје услед чињенице што се термином теорија и у праву и ван права често означава оно исто што и термином *филозофија*, тј. општа наука. Да би се значење термина *филозофија* разликовало од значења термина теорија, требало би одредити *филозофију* на начин сасвим одређен, а различит од теорије.

Ово није тешко учинити. Требало би, наиме, у ту сврху разликовати две врсте исказа. Једни искази су искуственог карактера, тј. тврде нешто о искуству. Овде нема потребе дубље улазити у одређивање појма искуства. Довољно је рећи да је искуство додир човека са светом, укључив у овај и самог себе,

тј. човека. Искуство је све оно што наша свест (укључујући ту и тзв. подсвест), наш дух доживљава у додиру са светом.

На основу искуства човек ствара слику света. Та слика је у суштини иста ако је реч о истим људима, тј. ако су они нормални људи, подједнако способни да „стичу“ искуство. Разуме се да постоје често и знатне разлике у искуству појединаца, што ипак не смета да се ствара углавном иста општа слика као друштвени производ појединаца који су међусобно повезани у друштво, размењујући искуства и тако их употпуњавајући и изједначавајући. Наука је особена искуствена дисциплина, која упоређује и критички оцењује искуства тако да ствара искуством поткрепљену слику о свету. Наравно, наука се мења (вјерујемо и усавршава), па се и њена слика света мења.

Управо то мењање чини да слика света није апсолутна, тј. апсолутно тачна. Научна (и уопште искуствена слика, тј. и она која није плод науке него обичног човека) наша је, субјективна слика, слика света какав нам је дат у искуству, дат за нас, у нашем искуству. То је субјективна слика, зависна од наше сазнајне моћи. То је слика *за нас*, како је ми стварамо, а ништа не јемчи да је она заиста истинита, да је свет *по себи* (an sich) објективно, заиста такав какав је дат нама нашим искуством. Та слика света независна од искуства, слика света какав је он стварно, по себи, може се назвати *надискуственом* сликом, независном од искуства. Разуме се да између искуствене и недискуствене слике света може бити разлике, као што може бити и истоветности. Невоља је што ми никад не можемо знати у каквом су односу те две слике, просто зато што не можемо изићи из свог искуства. Критички испитујући своје искуство, ми покушавамо да га учинимо што истинитијим, да га исправимо, допунимо, понекад да га из основа променимо. Суштина међутим, остаје иста. Тајна је непробојна, иако можда и нема никакве тајне, јер није немогуће да је наше искуство и истинито.

Ово, што је најкраће речено, основ, је и за разликовање науке од филозофије, а тиме и за разликовање теорије узете у смислу опште науке, па и за разликовање (опште) теорије права од филозофије права. Иако имају по *обиму* исти предмет, теорија и филозофија права немају исти предмет (да се употреби други израз), по *дубини*. Теорија се зауставља на искуству, она је искуствена дисциплина. Филозофија иде даље — у *надискуство*, у ствар *по себи*.

У праву се често употребљава израз *теорија права* (општа *теорија права*) у истом значењу као и филозофија права тј. сматра се да су то истоветне дисциплине. Такође, оне се често и разликују, при чему се употребљавају различита мерила. Стога у овој области терминологије постоји извесна збрка, јер се говори о истој ствари с различитим називима или о различи-

тим стварима с истим називом. Зато треба тежити уједначењу терминологије.

Али независно од терминологије, битно је схватити суштину — и право, као и све остало, може да се испитује двома врстама метода — искуственим и надискуственим. Искazi правне науке и филозофије права суштински се дубоко разликују. Стога их и науци треба строго разликовати. Они се не могу критиковати, тј. оцењивати њихова вредност на исти начин, просто зато што се научни, искуствени искази могу објективно проверити искуством (бар начелно, јер и искуство је тешко доступно, мада је у начелу увек подједнако доступно свима), док се филозофски искази не могу проверити искуством, иако се несумњиво често дешава да се они поклапају с искуственим исказима. Али надискуствени исказ није никад онако поуздан и доказив као што је то искуствени.

Radomir Lukić, an academician

ABOUT THE NOTION OF PHILOSOPHY OF LAW

Summary

Subject matter of the term *philosophy* has not been established yet.

Term of *theory*, in the law and out of it, often designates the same as the term of philosophy, i.e. the general science. Theory and philosophy of law have the same subject according to *scope*, but not according to *depth*. The theory stops at experience. It is an experiential discipline. Philosophy goes further — towards an overexperience, the thing by itself. Owing to that, philosophical statements can not be checked by experience, although it often happens that they coincide with experimental statements. An overexperiential statement is never so reliable and evident as an experiential is.

